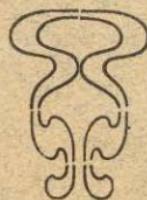

724

ПІМСТА РОБІТНИКА

(ОПОВІДАННЯ З КАНАДІЙСЬКОГО ЖИТЯ)

В. К.

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПЛІКА
Вінніпег, Ман., 1916.

ПІМСТА РОБІТНИКА.

Не скоро винонуєсь суд над лихими
ділами; тому серце синів людських
не бойтъ ся робити зла.

ЕККЛЕЗІАСТ VII. 11.

Дивачись на поступки людії можна
собі узвіти, що жите чоловіка і всі
події світа, се велика ера, де дозволені
всік тонкости, щоби заволодіти доб-
ром біжнього і де ідеалний обирає
менше ідеалного, або менше розстро-
ного

Вонаверх.

І

Був гарний, літній, чудовий ранок.
Сонце, що ледво піднялось понад гори-
зонт, сувітило ніжними, сердечними про-
міннями, які здавалось, проходили кріз тіло
і надали в душу тихенькими мріями, гар-
ними, невиданими снами.

На цілім виднокрузі, на широкій ка-
надийській рівнині стояв легенький тума-
нець, що надавав чарівний вид усьому, на
що падає, зір нашого ока, або що відчуває
яние серце. Кріз него, кріз сей ніжний туман,
виднілися чудові постаті далеких бу-

динків, корон дерев, стирт сіна, що мов завішенні на мрійній ткани філювали, дрожали, підіймалися.

А кріз сю ніжну ткань чудового ранку вчувались невиразні голоси, мов відгомін далекої пісні, перемішаної з людською бесідою, з съпівом птахів, з голосом усього живучого.

Та в міру, як підіймалось сонце, чари зникали і за час весь краєвид був таким, яким его бачимо в кожду робучу днину.

Більша частина рівних фармів була заселена густо купками поскладаних піщаничних сноїв, тут і там було видно фармерів, що сидячи на своїх байндрах докочували свого збіжа. Крила „байндрів“ малялись, ланцюхи і колесцята трохкотілі, погоничі час від часу покрикували на коні. Поміж скопеними сноїами було видно людей, що спішно бігали, підіймали снопи, несли їх і складали в купки. І не лише на полях, але й на дорогах, де лише були люди, було видно поспіх.

Того дня около деятої години зранку з канадського місточка Сомерс вийшло двох людей робітників, дорогою, що провадила до Сентинел. Оден з них, здоровий, кремезний мушка, ростом не бога-

то висний від середніх лісів, які може двайцять і більше, ніс в руці полотняну валізу, другий же нижчий і молодший йшов голіруч. Одежда на них була звичайна, робітницька і їхній вигляд такий же.

Ними они не поспішаючись тай, не отягочуючись, щоді оден, або другій приста-нувши вказував рукою в інтересну для него точку, робив якусь замітку, защо другій відповідав, що там було в него в той час на думці, а там проходили свою путь даліше.

Були се два Українці-товарині, що фаху-ж недавні міські робітники, що виїхали тепер на фарми „на життя“. Старший з них звався Петро, молодший Філіпет. Робітники не звикли кликати себе по прізвищах, отже й ми про їх прізвиска не будемо тут згадувати. Се зовсім злине для нашої історії.

— Вач, машини вже зачинають молотити, сказав юніший робітник і поклав рукою в сторону, де стовп диму підіймався високо понад землю.

— Тай панині тут які, відказав меніній, Глянь! А нас занесло лихо до „шакованя“ в таку пустиню, що більше осені, ніж нашої. Зате тут роботи буде богато.

— Гарні пашні, куди оком глянеш са-
мі шаки. Просто — жовте пшеничне море.
Та бач, тут ще і не покосили всього; не-
рівно дозрівало.

— Бо не в оден час посіяве.

— І богачі тут доокола; які обійстя!

Хвилю йшли не відзываючись і лише
розглядаючи околицю. А до них долітали
голоси погоничів, гуркіт байндрів, свист
делекої маніни.

— Петре, відізвався по хвили Філя-
рет, от що прийшло мені на думку: колиб
усю пшеницю, що єї бачимо з отього
місця, по вимолоченю зсипати разом, бу-
лаб думаєш велика купа?

— Яка? Звісно, велика.

— Але саме яка?

— Велика. Годі вгадати яка. Та нам
байдуже, чи она булаб більша, чи менша.

— Чому байдуже, З більшої купи, то й
нам більше дісталоб ся...

Петро не відповів. Він був більше мов-
чазний і з его поважно настроєного лиця і
мелянхолійного погляду було можна вгада-
ти, що мабуть лкаєсь важка думка лягла
ему на серце. Зате Філяретови прийшла
охота говорити.

— Петре, мені прийшов на гадку наш

контрактор. Де то він тепер?! Може ми тут
его де здіблемо.

Петро не відзвався.

—Що думаєш ми зробилиб сму здібав-
ши ось тут? Йдемо, приміром, а він сидить
на рові.

—Що ми зробилиб, не знаю. Тоді полу-
мавби.

—Я его задусивби, собаку. Або сказав-
би: давай мені мос, я то не ходити тобі бі-
льше по світі.

—А про мене не згадав би?

—Про тебе? Ти-ж прецінь мігби сам
про себе згадати.

—Нас два, а він не заплатив вісімнай-
чицьком крім вас. Хто за тамтигу скаже? Де-
кому пропало більше ніж тобі. Твоїх двай-
чиць дев'ять долярів, а моїх п'ятъдесять сім.

—Бо ти дружив ся з ним як з рідним,
занадто уступав ему.

—Що уступував?... Я хотів жити як з
чоловіком, тай усе...

Тут почув ся туркіт візка і туніт ко-
нинт. Товариші оглядаючись розстуни-
лись. Попри них проїхав однокінний візок,
в якім сиділи дві дівчини. Они відіхавши з
десяток кроків оглянулись, а там помчали
даліше. Тілько маленька курява підійма-

ла ся в слід за ними.

Іллукі продовжали дальнє свою бесіду.

—От оно їй наука: маеш — тримай в се бе тоді знаеш, що твое! Се велика наука!

—Велика їй мала заразом. Не дати з рук свого, се недалеко від того, щоби взяти чуже. Коли держиш обома руками те, що твое і до чого другий не має права, тоді виходить, що ти живеш між вовками. Прийде нагода і тебе таки обкрадуть. Ти зроби так, щоби не треба свого тримати мов краденого!

—Еге, оно добре, але як зробити. Всі-ж люди вовки один одному.

—Може їй не всі, я думаю. Але тим що посягають по чуже добро втяті руки..

Говорячи се Петро простяг перед се бе свої руки, мов казав: „На, маеш, коли я так роблю, зроби зо мною так; я на се годжуясь, я хочу“....

—Ба, ти кажеш. Він тебе пнукає свою головою так, що ти не зміркуєш як оно стало ся. Що тоді?

—Дуже просто: тоді втяти голову.

Філярет глянув на Петра.

—Нині в тебе все так коротко робить ся. Та чи ти перший зробив би так, колиб зараз прийшла нагода?

— Ну, зробив би, чи ні, але оно нераз так треба робити. Тиж подумай: коли чоловік ходить поміж других як орудіє злочину, то хиба приймати, гостити его? Може ему жертви приносити? В мене вартнійший вовк, крокодиль, бо він мусить робити так, як робить, а чоловік не мусить, але хоче.

— Ти справді став тепер анархістом.

— Чому? Що ж ти робив би з такими?

— Я не забивав би, але загнав би всіх таких на який остров і нехай би там їли сден одного.

— Но ти милосерднійший для злочину. Я ж думаю, що з съвідомим злочинцем нічого церемонити ся, возити ся незнать куди.

— Петре, ти давнійше не видавав такого острого суду.

— Не видав, бо не знав, чи треба видавать. Тепер жите сказали мені, що треба, навчило мене. Та на тім не грачу я, нізагалом не стратилиб ті люди, що хочуть бути людьми. Стратилиб одні злочинці.

Тут оваріші пристанули і почали розглядати погоняча, що косички пшеницю найвеселійше вибрікуєв на своїх коней. Знак, що на душі в него було весело. Бендуочим здавалось, що погоничіх кликав,

та сейчас побачили, що они були ему байдужі. Дійшовши до рога він пристанув, аліз з сидження, підняв з під сною і начине почав пити. Нанившиесь він обтер чоло рукавом, поправив упряж на одному ковеві і всівши відтак на своє місце і покрикнувши: get up tu boys! продовжав дальнє свою роботу.

Отся гарна картина звернула бездуму наших знакомих в іншу сторону. Они почали вгадувати, чи се фармер, чи найманий робітник, похвалили здорових сильних конів, назвали потонича щасливим чоловіком і пійшли дальнє. Перед ними по лівій стороні дороги піднимались корчі, які відійшовши дальнє розростались в високий ліс, що простягався темною смугою далеко берегами ріки, що перепливала сю окопицю,

— Доходячи до корчів заговорив Філярет,

— Казали, що від корчів до Сімсона чотири милі. Незнать лише, чи ему ще потрібно робітників.

— Що-ж, побачимо, відповів товариш. Хиба він оден, що потебує робочих рук.

— Богато, правда, але чи не думаеш, що і тут часом можна заробити тілько, як в Тенсена. Адже ж говорять...

— Правда, говорять, та тут оно мен-

ше місця на подібне. Дотого ж народ по фармах менше здеморалізований, як в містах, там з малку вже дитина привикає до бізнесу, до використовувався, там сказати, благородна частина душі чоловіка забита ще в колисці. І найчесніший там живе неначе тим, що видер в другого. Що інше тут. Близьше природи, інші обставини, простір, сонце, все те бачини, інший ґрунт, здоровий... А людська душа з природи гарна, ей опісля забруднюють обставини.

—Однакож моя думка така, що і тут можуть бути погані люди.

—Розумієсь. Без них нігде не обійдеся. Та мені бач не хочеться приходити між людей, щоби жити з ними і згори уважати їх собаками. Через кількох сусільності терпіти не повинна...

Бесідуючі минали саме корчі, як нараз з поза них вийшов чоловік може піти десяти років і підождавши поки они дійшли до него, запитав, як питають всіх робітників:

—Do you want work?

Ймучі пристанули і притиснули на пітому:

—Я звасне потребую ще тих людей, почев говорити чоловік. я гада наче я можу чути. Лишайтесь... Розуміти фермері своїх, а всій майже фармері — це я назива-

МОВЛЯЛИ мене, щоби в них молотити. Лишайтесь. Роботи буде на трийцять п'ять днів... Come on!

—How much you rau a day? запитали єго оба товарині підходячи близше.

—Two dollars and a half...

—Щож линяєм ся?..

—Нехай...

І оба они пійшли на обістє, що за хвилину показало ся з за ліса.

II.

Обістє було заможне, будинки гарні. Нова хата стояла остроронь, на кінці подвігающегося, великого подвір'я. З обох сторін росли високі ясені, що накилялись і накривали хату. Оддалік була комора, а на другім кінці подвір'я стояла стайння, чинілій, та стирта суківкою, та зеленого сіна. В будинків господарських, з усного обістя було видно заможність. На подвір'ю саме тепер стояла машинна, коло якої увівалося двох людей; з чорного комина інджана добував ся густий дим, знати за хвилю машинна мала зірнути на поле.

Підійшовши ще дальше наші знакомі побачили коло чинілія кількох робітників і туда й собі подались.

На землі перед робітниками стояла громадка, штук з п'ятнайцять вилок і робітники власте пробували, вибирали, та значили кождай свої.

—Слава Ісусу Христу, Боже помагай сказали прийновий.

—Слава на віки, відновіли тутешні.

І почались залиги, як між робітниками. Прийновий довідається, що фармер звєє Френк Слей, що молоченя в него чимало, та що всі робітники в него нові. Ся обставина звернула на себе більше уваги і непокойла усіх. Говорили про се й по обіді, і вечером.

—Се щось не гарне, сказав оден, до доброго фармера старі робітники вертаються.

—Еге, певно... Треба розпитати добре, щоби не прийшло ся йти до дому з порожніми мішками. Я знаю...

Так так. Доки не довідаємо ся, нехай нам платити кождої суботи. Тоді хоч і пронаде, то не богато.

—Треба сусідів розпитати.

—Еге ти думаєш, що сусід дурний скаже. Не кождий скаже.

—Вже ж, що не кождий.

—Ай, ай, ви такого наговорили, пов-

ний міх страхів. Що то не заплатить? Мусить. Приперти до кута, але всі як оден, а не схоче, так капут з ним.

—Ей, ви всі таке, а тут ще вема за що. Може він й добрий чоловік. Адже ж і двох Англійців робить в него й оден француз. Тамті прецінь ліпше зналиби.

Оттакі балачки велись довго вечером. Виходило, що десь ніби якийсь недобрий поговір йшов про него, та як і що, ніхто не вмів сказати. Для потвердження можливості усякого приводили знані винадки, де робітники поробивши через місяць-два вертали до дому голіруч, не маючи може й цента при душі, щоби купити дитині гостиниця.

Оден розказував таке:

—Скінчила машинна молотити, от ми приходимо: плати! А ми щось по нім вже давно виділи, що він не хоче нікому дати й цента на рукаваці; все, каже, разом заплачу, нема дрібних. Отже, кажу, приходимо, а він каже: „Но мони“... Нема грошей. Щей съміє ся. Ми думали, що жарт, а він, бачимо, забирається йти орати. Каже, пішеницю продав і заплатив компанії. Пас напала лють. „Гей хлонці крикнув таки оден із наших, давайте его сюда. Нема

гронцій, не треба й сто. Давай сокиру, відрубасмо голову.

Двох зараз підійшли до него, та схопивши притримали, до них прибігли другі і принесли сокиру.

Тоді кажуть ему, "Ти нас дурив; ми тобі робили, а ти не платиш і ми маємо йти і нести порожні мішки нашим жінкам та дітям, отже кладі тут свою голову. А він побачив що не жарт — витяг гроні і виплатив усім,

— Ет, говорить, що хто хоче. Фармер також не дурний даватись в руки так скоро.

— Не вірите? Я сам був при тім, якби не був, то й не говоривби.

— Та я не перечу, але чи мало чого говорить ся, а коли прийде від до чого, то нема нікого...

Пізно, як полягали спати в інших ліри і всі говорили про всячину, і вже забули про недавне, наші товарині з міста довго поспінки ратились не кажучи в голос нікому того, що ворушилось в їх душах. Почекутя сі були неснодівані, тим більше болючі. Се немов недавна сумна подія тепер піснею переливала ся. На самім порозі нового ціляху, коли звичайно буває найбільше бліскучих, надійних лучів, було хмарно.

Другого дня погода була ще гарній.

ша. Робітники побудились о шестій годині і поспідавши, дождали, коли голосна свиставка дасть знак виходити. Кождий наготовив свої вилка і ждав. Так ждуть актори за кулесами, поки не прийде їх черга і поки не скажуть їм: „Виходіть добродії, від вас вимагає тепер жите свого довгу.“

Господар сказав, що молочене зачнеся доперва в полуднє, коли все буде в порядку і робітники деякі пійшли складати снопи, інші сиділи, при картах, балакали.

І наші два знакомі належали до тих, що їх робота мала зачатись від полудня. Так отже Філярет простягнись на сіві до сонця і захронів собі найгарнійше, тимчасом як Петрови не хотілось сидіти і він вийшов за обійсте, та пійшов краєм ліса.

Петро був людиною не то досить вченюю, але досить освіченою, очитаною, ніяка наука не була ему настілько чужа, щоби він не потрапив з інтересом о ній гарити чи то з невченим, чи й з ученим братом. В іні він був поетичної, піжевої очевидцем нахилом до фільозофічної міркувань.

Огее може була і помилка з его стороною, що він урошився тепер, коли людська натура втратила, або ще не розвила в со-

бі того великого почуття, яке робить з чоловіка-звіра ество людське. Се було може і власним его нещастем.

Є люди, які не можуть бути байдужі для того сьвіта, серед якого они живуть. В усім, навіть в кождій дрібниці они раді віднайти щось доброго, раді знайти товариша і того, кому можна бути товарицом; тому так пильно они збирають кожду слізку другого, не підозріваючи навіть, що се слізоза брехлива, або негідна людського митосердія. Они отворяють свої рамена кожому що хоча й думати, що хтось може їх зрадити. Они готові на посвяту для другого, не думаючи навіть, що єють між терням.

Коли ж час отворить їм очі і они побачать своє довіре подоптаним, тоді они цілою силою своєї горячої душі ненавидять і ненавидять не лише ворогів, але всіх. Они як любили перше всіх, так опісля всіх осуджують.

Чи не до таких людей належав також наш знакомий,

Відійшовши за ріг ліса, і побачивши себе одиноким серед вільної природи, Петро віддали усю свою душеву чарам природи. Поступаючи він притглядався до листків

дерев, вишукував насіння цвітів, збирав камінчики, розглядав їх і ховав до кепені. В усім тім було щось близке, щось тепле для сго душі.

Так поступаючи він опинився на березі ріки і пристанув зобачивши сидячого над водою чоловіка. Він пізнав — се був оден з робітників, Дмитро, чоловік, літ понад п'ятдесят, на якого він ще вечером був звернув увагу. Підійшовши близше він спітав,

—Ізож, чи рибу ловити прийшли?

Дмитро оглянувся.

—Ні, я так вийшов подивитись. Сиджу, та думаю.

І справді місце тут було гарне для людій з задумчиваю, поетичною натурою. Ріка творила в сьому місці закрут і спокійне плесо води простягалось далеко в двох напрямах, По обох берегах росли високі осики, та дикі сливи, по яких снувався дикий виноград.

—Мені нагадується ся отсе старий край, сказав Дмитро, коли Петро присів тут же побіч него на унавшім дереві. Коло нас ріка скручувалась ось таксамо, небуло лише дерев. То бувало ще як був хлонцем, нерепліваемо купаємося; так мені весь

пригадалось.

І пійшла балачка, щира мов між двома найлінішими старими другами. Так говорять лише люди, що однаково відчувають, що бачать душою те, чого не видить громада людей, чого не видить і не буде видіти суспільність.

Зійшла бесіда на робітників і Дмитро скаржив ся, що між ними мало добрих людей.

—Кажуть сьвіт йде до ліпшого, говорив він, а оно щось не так. Я також був молодий і до школи не ходив, та таким як они я не був ніколи. Читаги я навчився сам, тай читав усьо, що дістав. Тепер вже не читаю очі не служать, але колись читав. Та як я дивлюсь на отих людей, то мені недобре робить ся. Добре їм, то туляють, а хто читати з них вмів, то забув. Найгірше вже та молодіж. Чи думаете, що она виховає колись лініше свої діти як сама? Колись саме дранте буде на сьвіті; тоді доброму чоловікові не буде зовсім нічого жити.

Довго они ще говорили, аж поки почулось від дому голосе: dinner! dinner! dinner! dinner! (обід)

По обіді робітники позабирали вилка і пійшли просто до машини, що була може чотириста кроків від хати.

Господар був уже там. Зібрали всіх робітників сказав:

—Нині зчиняємо роботу. Коли з вас кому буде потрібно гропій колибудь серед тижня, нехай скаже мені, я кожному дам. І чогоб кому недоставало, так кождий нехай каже. Я радби, щоби кождий з вас робив до кінця, та коли хтось не схоче, я не силую; замічу що треба і нехай йде..., Неволити я нехочу нікого... Тілько від мене, а тепер може ви від себе що скажете?

Оден з робітників переказав цю бесіду по українськи тим, що не розуміли, або розуміли мало. Почувши все те робітники дивились оден на одного, дехто говорив другому ніволосом: „Кажіть що“, та ніхто не сказав нічого.

Онісля говорили всіляке.

—Казали сяке, таке, а він відко добрий чоловік.

—То заїгди так говорять.

—Я розумію, що так оно і треба. Сказав що мав, а тепер ти кажи.

—Ет ви розхвалилися. Говорити чоловік може, а в его душі може й чорт сидить.

—Часом й не оден, а кілька.

—Не треба й чорта, бо чоловік часом чорта завстидає.

—Він най говорить, а ми євс думаймо.

Таке і подібне чудо ся доки не надіхали вози і накидачі поскакавши на вози розіхали ся по полю.

Робітників Русинів, яких застали тут Петро і Філарет, було сімох. Всі они по-приходили сюда з подальших руських країн — лікто трийцять, а другі навіть понад сорок англійських миль. Жоватих було між цими чотирох, з них двох мали свої фарми, на яких були доперва на дорібку, а двох інших меншали на фармах чужих, вінаймлених. Ренти трох се були хлопці. Отже до сього числа долучились нації два знакомі і тепер усіх Русинів робітників було дев'ять. Крім сих було ще двох Англійців з сеїж таки околиці града Француз з Сомерса.

Накидачів на полю було з початку чотирох: Петро, Філарет, знакомий вже нам Дмитро і Двордій, чоловік сорока літ, про котрого поговоримо пізнійше. Рента наших хто возив сноси, хто скидав сноси на

машину. Додати треба, що крім згаданих робітників при машині працювали два сини Слея, жонатий як машиніст, і нежонастий, що іноді возив воду, а часом пшеницю до шпіхліра. Репита тих, хто возив снопи, були сини, та наймити дооколичних фармерів, з якими Слей мав осібний рахунок.

Ще з ранку того дня почало захмарюватись і воздух значно охолоднів. Сего на початок, доки ще кождий сувіжо береся до такої роботи, бажали робітники. До тогож машини ставала кілька разів; раз паси пірвалися, знов щось розкрутилося і згубилося, словом машина була не злагоджена. Робітники йдучи на вечеру чулися не то немуученими, а наче здоровнimi, сувіжими, саме відповідними до відповідної вечірі.

Другої днини сонце ледво піднялось а вже запекло та і жарilo сильно цілу знину. Ні вітрець не ворухнув листком, а із грубими краплями спливав по тварах, а по цілім тілі робітників.

Того ж дня при обіді стала ся дікава ригода...

Чираз Й житю ловедеть ся вам здібати людий яких ніяк не переробите,

ніяк не переконаете хочби і на вайкраще. Навчившись чогобудь, коли їм доходило двадцять років, они нараз мов скамяніли, або зтратили змісіл осуду, змісія думання взагалі і тепер не способні вже до ніякого переображення, ні в думках, ні бесіді, ні вавіть нопі; від раз повзятого звичаю они не відстулють за ніщо в сьвіті. Се їх съятощі, хочби они мали бути і найбільше брудні, та ногані.

Саме такою наскрізь консервативною людиною був власне Дъордій, якого імя ми вже чули не давно. Він хоч перебув ~~у~~ же чотири роки в Канаді, однакож коли ви глянули на него замінівши, що ~~у~~ ви бачите сто не тут, але в его зеленій Буковині. Довге, замашене бліскуче волосе, чере, а вже найбільше сто старокрасна сорочка з широчезними рукавами наводили думки, що се чоловік не напи, не тутешній, що він належить до іншої раси, іншого съвіта. Прихавши сюда Дъордій не перемінив си ні на волосину ні зверха, ні в дуні, сто съвітогляд не пере мінив ся так- само, як его рукави, які власне сколи випадок, про який будемо говорити.

Дъордій всюда поводив ся оригінально, не зважаючи ніякого. Отже згяданого

дня Дьордій не хотячи просити сусіда Французя, щоби той подав єму цукор, встав сам і почав досягати. Та доля судила, що він тій самій дорозі стояло горнятко з кавою его сусіда і Дьордій не завваживши, що треба бути остережним, зачепив рукавом і перевернувши горнятко порозливав каву по цілім столі. Та не скінчилось й на сьому, бо небачивши лихо хотів послужитись другою рукою і на своє більше лихо перетягнув ізлій рукав маслі що стояло саме перед ним.

Дехто з сидячих при столі розсміяв га найбільші було тих, що обурилися. Же, що властитель кави був людиною кійною, флегматичною і розгляни добро, що сталось, попросив нової кави і почав жартувати з заклонотаго Дьордія.

Ся подія була моральюю поживою убітників кілька днів. Вийшовши на світ, она розросла ся в величезну історію, до якої кождий докидає грудку своєї дотену.

Вечером того дня Петро сказав до Дьордія.

—Дьордій, чай лихо з такими рукавами. Чому ви їх не покинете?

—А тобі що до мене;—відповів ріпучо Дьордій.

—Нічого, але тут оно таки не гарно. Годі за собою тягнути всі причандали з свого села, коли можна дістати щось лініше. Адже нам всім сором.

—То недивись, як сором,... мені не сором, що твій пін без бороди, ти уніяте!

Всі заємлялися.

—Але ж, Дьордій, мені байдуже таксамо ваниого нона борода, я говорю не про віру, а про рукави.

—Ти будь собі мудрій, приставай і на чортівську віру, а мені моє жаль. Мій батько так ходив і я так ходжу.

Чи Дьордій говорив се циро, чи тільки з пересердя, не можна було вгадати.

—А чи думаете, що все батьківське гарне і треба его затримувати?

—Хибаж нї? Ти мудрій думаси, що ти все знаєш, а тут і ще хтось знає.

—Та ви раз скажіть, чи все батьківське гарне?

—Хибаж нї? Коли мій батько мені дорогий, то і все батьківське дорогое.

—А от наші батьки і діди були темніші від нас і думали, що наука потріб-

на лише панови, то чи їх темнота, також новинна нам бути дорога? Они любили горівку, то чи й нам і нашим дітям горівка повинна бути съятою? Ну...

Дьордій не відповідав, яле положившиесь почав хроніти удаючи сплячого.

Дехто робив це уваги що до масла, яке Дьордій порозітав по столі, сипались дотени, скріпки, та Дьордій удавав, начебе се не до него відносилось, хоч в дуні стокшіла очевидно злість на всіх, хто сму докучав.

Прийшов третій день і не приніс нічого нового, лише те, що кождий привик до своєї щоденної праці, зжився з нею, як з конечноюстю. Робота була важка, подекуди вчувались між накидачами наріканя, що вже раз машина не попсує ся, а тодіб они хоч хвилю спочили, та все те так непомітно забувалось, як нагадувалось.

А машина гуркотіла і мов великий велиень-зьвір поїдала все, що тілько люди викидали до її величезного горла. Іноді й того було за мало і тоді розлягався дрібно уриваний свист, що наче казав: „Ледачі ви... Я одна, а вас ось тілько і ви не даете мені того, що мені належить ся. А ну, лінівці“!

Існіст сій ударяв болючо в серця робітників. Мов докір, мов догана, мов голос примусу — і як відновідь з еторони робітників виходив протест будьто невирізним муркотаном, було то якою небудь фразою.

— Свищи небоже, свищи...

— Вачин! свистати вміє, а ще одного „пічера“ не дастъ. Можен свистати...

— Давайте скоро, а то сказить ся..

— Можен собі свистати й до вечера, а я знаю як робити.

Однакож робота ставала таки жувавійшою. Фірмани покрикували на коній, на кидачі рухались борще вимахуючи вилками і знов усе йшло живо і тактовно.

Петрови робота на поясі дуже сподобалась. Привикши до праці він робив недумаючи і весь віддавався своїм високопарним мріям; робив комбінації всіх можливих і неможливих подій, рисував пляни словом, був щасливий.

Зате скучнійше було вечером. Робітники по вечері не йшли спати, але говорили, а найчастійше грали в карти. Коло грачів скучняла ся ціла громадка цікавих, особливо коли гра була в гроці. Загадочність мас завжди богато чай у зважі

платить ся нераз вагою золота. Та не менше й те, що чоловік більше тішиться азани деново дрібницею, як запрацьованою новажною речию і пошукуючи цента тратить нераз долари. Такий уже чоловік.

З Філаретом Петро не були товаришами в цілім значінню того слова. Ови були знакомі, добре знакомі, що в потребі помагали собі. Коли се була пристрась, то тут же она й кінчилася. Се була пристрась матеріальна. Вільне від Філарета й вимагати було годі. Він належав до типу тих людей, які обувши навіть десяток родів у школі виходять з неї з тою душою, з якою там прийшли. Їх моральний горизонт не понираєв, їх заінтересоване і їх робота не виходить майже ніколи поза межі їх обсебистих потреб і користі; на все позадим они дивляться, як на дурницю, скептично. Іправда, товаришеви они дадуть хліба, але незагріють его душі. Їх інтересують більше дрібні, безідейні справи, всякі дурниці, словом все, що за хвилю можна линіни, забути і перейти до іншого.

І Філарег був на перший погляд не дурний, як говорить ся. Він читав лендо, він бачив лендо, він чув щось, та все те не

перемінило его.

Отже тепер він дуже скоро пристосувався до тутешнього життя. З усіма він став товаришем, грав з ними в карти, не речивсь. Лише до одного Двордя не було в него терпимості.

Однокім товаришем для Петра був хиба старий Імитро. Они оба якось вібіжкилися і ще найбільше мали до себе довірю. Они співали побіч себе відпочатку, оба не любили грати в карти, а також величного гамору.

Четвертого дня молоченя прийшов новий накидач. Фірман сказав накидачеви, що се духобор і ся назва обіймла зараз усіх хот на самій річині був се літник, що говорив по російські. Звав ся він Іван Еасіттіс.

По вечорі того дня Петро познайомився з Еасіттісом. Показалось, що се тямучий чоловік, російський втікач. Аїт мав він тепер двадцять чотири. Снати познайомився він побіч Петра і так був початок нової пріязні.

Того вечора гра в карти замалась скоріше як завейгди і продовждалась з якимсь обов'язковим напруженем.

Було пізно. Старий Дмитро спав вже

давно. Петро з Есайтісом договорювали ладячись до спання, як нараз лоскіт, брязк розкинаних грошей, а за тим крик підійняв всіх на ноги.

Грачі побились...

— Ох ты як, кричав оден, застунивш другого в куті і лагодячись до нового атаку, карти шахрувити? Га! Карти не має, а гроші брати знає. Злодію проклятий, я карк тобі зараз скручу! Віддай мої гроші, чуєш!..

Тут грачі знову сченілись мов два коти і дерли себе руками, давали стусани кричучи, ставали на хвильку мов для того, щоби опісяль ще ліпше на себе вдарити, а там знову починалась дрананина.

— Віддай — а віддай... віддай гроші собако! Ти мене рабуєш вже кілька днів, кричав оден наставивши кулаки до очей другому. Я тебе собако, злодію, вбю на місци!

Треба було сподіватись нового атаку, та тепер вже вмішався дехто в справу і почав вговарювати винного.

— Майк, не будь внертим, та віддай Сидорови гроші.

— Слухай- Майк, ти таки завинув, отже віддай.

Годі було сперечатись і Майк рад-нерад сягнув до кешені і витягни скілко грошей, дав їх Сидорови.

—Щож ти дав мені, дурню, чи я не памятаю кілько було? Було чотири долари рівно.

Давай, Майк, решту, та нехай все скінчить ся, почудо ся з між робітників.

І знов довелось Майкови ляти до кешені, та за хвилю весь клоніт скінчив ся. Сидір взявши гроші пійшов сейчас на своє місце, положив ся і почав:

—Бач, які нині люди на світі. В жиці очі краде, рабус. А що в тебе жінка, та дити, ему байдуже. Хоч і з голоду згинь, аби він мав, Ірод...

—Вот кийда ви бедний чілавек, так чо же ви граєте в карти — перебир Эсайтіс бесіду Сидора. Той усів.

І ти духоборська собако вже свою морду... І цо??!

—Что же я, я только сказал...

—Что, что, як я тобі дам что, то по-памятаеш до Різдва. Дивись на него! Недавно ще голий ходив, та матір до плуга запрягав, а тепер її він чоловіка бере під ноги... Голий духобор!

І Сидор зачав на всій лади, прозивати

Эсайтіса. Той мовчав. Та забогато було того Петрови і він ставши над Сидором сказав рішучо:

—Сидоре, або говоріть розумно, або мовчіть. Жадете правди від Майка, а коли вам сказав правду в очі хто інший, то ви сваритеся.

—Хто, духобор правду сказав?

—Так, хоч і не духобор. Він казав, що коли ви бідак, то не бавтеся в картярство. Нехай грають ті, що мають мілйони. Я таких ніколи не жалував, ніколи. Для того, хто сам собі лихоманкою заподіває, не повинно бути милосердія; ліз'є в болото, ти ще трутъ его...

—Я своїми грішими граю і кожному зась до мої кишені.

Петро скинів досадою.

—Своїми? Неправда! Се громі твоєї жінки, твоїх дітей. Певно що они за таким батьком не в роскошах живуть...

По сім Петро пішов на своє місце і положив ся. Сидір іще щось відговорював ся.

—Сидоре, сказав ще раз Петро, чи через вас мають всі люди терпіти. Ще слово, а...

Сидор замовк. Это лякала мабуть кре-

сюда всі діти, будем їсти, мусить собака нас годувати. Я засиду в корчах і забюєго, поганця— з чим тепер пійду додому? Таж з мене весь сьвіт буде съміяти ся...

Другий робітник вчепився до помпи і що сил помниав воду, що розтікалась по подвір'ю. І поминаючи кричав съміючись:

—Ось так, наробім ему болота по цілім подвір'ю, затопім его. Ану, помогіть мені, ану!

Тут вченилось ще двох і помпали що сил підскакуючи. Помпа тряслась, вдаряло зелізо до зеліза, а вода мов на лотоках дилась і розтікалась довкола.

Нараз вийшов з корчів старший, грубий чоловік і несучи косу кричав:

—Ходіть сюда, виводіть его коні, я зараз їх поріжу. Я поріжу худобу, все поріжу, кури, гуси, Щіле подвіре зіллемо кровлю..., Мяса накидаєм цілу купу, оттут на середині подвір'я...

Кількох людей, що не були підпиті успокоювали других, та вговорювали, щоби сейчас забиралися до Сомерс. Провідником тут був Петро і за час громадка людей з клунками і мішками була вже в дорозі до міста.

Адвокат, до якого зайдли наші зна-

мезна фігура Петрового тіла і він хоч-нечоч мусів покоритись.

Така вже натура чоловіка, що доки сила в'єго руках, доки за ним більшість, доти він роблячи і найпоганіше діло, уважає себе зовсім правим. Ти не відкриєш на его лиці ніякого відтінку сорому, ні тіни румянцю. Але нехай зобачить, що коло него круто, так тоді вже і жалуєсь, буде плакати, звати себе нікчемним червом землі. Та всі ті сльози, хоч і які щирі виглядають в даній хвили, то все ж на просторі дальніого життя покажуть ся нераз найбільшою брехнею.

Говорять, що зъвіріплачуть також,— плачуть і серцем і сльозами. Плаче пташка, коли самолюбний збиточник забере єї молоді, плаче серна, коли безсрідечний чоловік пострілить єї молоде. Беть ся она тоді, побивається із єї живих щиріх очей котяті ся перлисті сльози. Але плакати, щоби брехливою сльозою опукати свого племінника, она не вміє.

Слідуюча днива була більше похмура і на західній стороні неба над землею кисіла величенська маса сірої, густої хмар. Небо заволікалось щораз більше сірим і скривалом і на слідуючу віч можна будо

сподіватись донцу.

Молоченіс було тепер в повнім розгарі. І найпростіші машини зачали вже свою роботу. На горизонті тут-там лінією лежав стовпін сірого диму, що вилідав тепер на че піфори той будови, що висів на землю. Час від часу вчуває еж свист близкої чи дальніої машини, а люди, ті пані землі бігали метушанськ, робили з поспіхом, передавали іншому свою роботу до дальніої перерібки а самі бралися знову до своєї роботи.

Слід днія кілька разів ставав говорити з Двордісм; того не буває давніше. Всепром можна було помітити якийсь незвичайний рух між Русинами робітниками, які тримались до тепер осторонь від інших крім митовця тому, що спали окремо від інших. Непевні згадки, шепот, розговір чова пасечі покиував цю загадочність. Відно було, що Двордіс в Стором веде перед у тій загадочній роботі.

В почутів донц, а сей дужий день, не й ли, був похмурний, холодний. Робітники повстали від гоніанськ, лехто з гарніих, а також Двордіс, витягни молитвеник, молився голосно і довго.

Коло десятої години всі робітники по-

кінчили свою роботу, яку хто мав і взялись за бедлєс. Петро з Есайтісом щось говорили. Дьордій що тоси сидів на стільци, який собі сам змайстрував, встав, і прибравши поважну міну звернувся до Петра,

—Петре, я маю вас щось важне запитати.

Петро подививсь,

—Алеж добре. Пітайте.

—Ми всі, що тут сізіраві і уйшли і православні волохи, не знаємо хто ви такий.

Запитаний азинувався.

—Хто я такий? Звіено що чоловік як ви, Русин, робітник...

—Его, ми бачимо. А чому ви ні разу відколи ви тут, ніколи не перехрестились? Чи ви в Бога не вірюете, чи відо?

По лицю Петра пробігла троїчна усмішка.

—Та бо і я не знаю, хто ви такий. Ви хиба якийсь післанець божній, егzekутор, чи секвестратор, що збирасте молитви і заносите до неба. Інакше ви не пітазиб'єте о те.

Дьордій прикусив губи.

—Ми хочемо знати, чи ви вірите в Бож

та, а то нам страшно з вами меншати.

—Але в якого Бога, за думаете?

—Ну, в нашого Бога, в того що ми всі віримо.

—В вашого... Ні, я признаю ся, що в вашого Бога невірю зовсім.

—Еге, нам того було треба. Тепер ще скажіть чому ви невірите в Бога.

—Скажу. Не вірю тому, що ваш Бог не добрий.

—Як, чому не добрий?

Тут всі понасторонували уха, цікаві, яка буде відповідь,

—Недобрий тому, що не добрий. Та найперше ви скажіть мені, чи ви всі вірите в Бога.

—Розуміється, що всі... крім хиба духобора.

—Отже тепер я скажу, чому ваш Бог не добрий. Він позвалиє вам грати в карти, сваритись, битись, пинти, говорити дурниці, бути темними і недбати о просвіті. Як в такоого Бога вірити?

Як то?

—Так. Колиб він те все заказував, то виб его слухали, а колиб ви его не слухали, той не вірил і бігся від него. Що то за віра! вірю в него, а не слухаю его?

Дьордій не зінав очевидно що відповісти і лише сказав .

—Тобо й біда, що інші богато мудрагелів на світі.

—Ні, Дьордій, заговорив Петро, ви залишили в несвою річ. Вибійте собі з голови, що ви якийсь божий заступник, чи підперач. Ви навіть себе не розумієте і свої не змістите помочин, та ще й на сьміх себе виставляєте. Ви казали, про якихсь православних волохів, а я не виджу тут ні одного волоха.

—От я сам волох.

—Чому?

—Тому, що в мене волоска релігія.

—Тому, що незнаете навіть хтоти е.

Тут Петро надавіши своїй бесіді ширший зарис почав говорити про народність і релігію взагалі, звертаючись вже не до Дьордія, але до всіх. Він говорив гарно, переконуючи з серця і всії слухали его, хто з одушевленем, хто з цікавости.

Вечером того дня йдучи на вечеру Дмитро сказав Петрові:

—Ви правду говорили. Вірять в Бога, а готові другого в ложці води втонити. Правду ви казали.

Слідуючого тижня маніну перетягнули на інше місце і робітники сидали тепер в „гарі“. Робота однак не змінилась, житє, що з початку виглядало нове, сталоє тепер пудним, монотонним.

Минає другий, третій тиждень і сама осінь ставала більше понурою і непривітною. Дощі переривали роботу; ранки були заміні; самі переходи з місця на місце щораз більше робились нестерпнимими. Кождій обчилював, що роботи буде ще ось на кілька днів, а там уже й конець. Візьмемо зароблені гроші і пійде хто до свого дому, хто пристосить їх в чужім соживати заробіток. Оно так мало про це тоді думалось.

Поволі Петро здобув собі повагу між усіма. Його привітна, розумна бесіда, его уважність для кожного з'єднали ему загальне визнання.

Однакож товаришами его лишилися Їсайтіс, Дмитро, а в часті Филипет, хоч сей поєднаний вільні хвилі перебував там де було більше гамору.

З Їсайтісом Петро жив, як живуть люди з однаково широким съвітоглядом, хоч і нерівними особистими поглядами. Они мали про що говорити, розуміян себе, хоч іноді й сперечались. Петро іде під занар

хістичними нахилами, єсайтіс матеріаліст-еволюціоніст. Кожний з них мав свій окремий світ поглядів, ідеалів, засад з своїм окремим сонцем і звіздами. Та лири вей суперечності своїх думок (они любили одне одного, отже шанували себе). Они були товаринамі.

Таких двох людій ми зострінемо чи-
раз на світі хоч і не завжди они будуть
товаринами. І для життя, для велико-
го громадського життя їх робота має одно-
кову вартість; се дві цілі, які себе взаємно
дооповнюють, дуже часто не знають про-
те.

В міру, як зближався конець, молоче-
ння, виринало і набирало більше сил, ни-
тане про сплатню. Неневісті мов мрака-
ставали перед очима кожному і стискали ро-
зум в голові і серце в грудях.

Але бось через день і побачимо...

Колиб ми вернулись сотки років назад і порівняли нинішній час з тодінім, то невно мусіли би съмно на нашій нинішній, культурній цілій багато уступити. Все ві-
поступує поступи механіки, машини. За-
мість упривілейованих лицарів і шляхти-
чів мячмо нині упривілейовані здохни.

Поставити когось в круте положене і забрати тоді за єго примушеною згодою його добро, се не злочин.

Колиб же ми розкрили душі давних людей, ми знайшли біж ними богато великих, добрих, розумних постатьй, яких не гурт можна стрітити і виві. Мабуть, що таких людей не творить культура.

І нині все жите, се велика гра в карти. Виграють тут хітрі, виграють й такі, на яких і лиця людського не знати. Виграють безсебітні, а люди добре, люди честні, люди великі не виграють нічого, або дуже мало.

Брудна картина! І на тій картиці понатикувано чи мало дитячих причандалів. Се ідеали, боги сучасності, ім кланяють ся державні мужі перед очима народу.

Розгляньмо хочби яке ріжнородно суперечне і дивачно-безглуздє примінене має біблія в нинішнім віку. Єї лепечуть діти закрадаючись до чужого саду; єї читають бідаки, щоби ослюдити гіркі хвили життя; она є підйомою духа для людей, що забирають ся до брудного предпринемства; на ню присягають своєю душою ті, які сю душу давно проміняли за пирку скорононих коней, або теплу позицію; читати з

біблії стоять як мотто в усіх брехливих і крикливих адвертайзментах: для неї будують піднебесні храми, в яких способні бесідники попи атеїсти провадять незамітно політично бизнесову роботу; її носять офіцери на груди й дучи забивати людей на війні і її дають читати злочинцям убійникам засудженим на тюрму. І ще усякого чимало.

Та ми вернім ся до картини, з якою недавно розстали ся.

На дворі позиміло і тільки деколи теплійша дніна нагадувала, що колись було краще. Болячо вражає таке осінне перед зимове тепло. Се немов зітхання жінчини, що розчісуючи байдужо своє сиве волося, нагадує свою цвітучу молодість, коли ся, нині поморщена, безсила рука, тоді так тісне обнимала того, кого она так довго, так тяжко любила.

Сонце, що колись жарило без тями, нині ледво чутно пестило, але дотик єго нині був холодний. Оно вже не гріло лише нагадувало час, коли від єго животворних іромінів воскресало і підіймалось жите, коли по єго слідам цвili рожі, зеленіла трава, близкотіли метелики.

По небу снувались холодні зимові

хмарі як передній сторожа маточої наступнити величезної армії. А на землі було видно скрізь одну велику руїну з колишнього могутчого життя.

Молочене кінчилося. Щораз менше було чуті свистів, менше метуни по полях, зате по дорогах можна було бачити громадки робітників що забравши свої маєтки хто в торбницю, хто в мішок, хто в валізку, а гропі сховавши на самий спід найглубшої кішені і наклавши зверху чи хусток, чи навіть онуч дая безпеки, кваплячись вертали домів. Виглядало начеб се якісь воївники побивши ворога і забравши їх табор, вертають щасливо до своїх рідних.

Наним знакомим зіставалось ще два дні молоченя. Малину перетягнули знов біля хати. Чекала тут ще стирта лену, правда, не зовсім вдалого на насіння, та довгого і гарного на солому.

Робітники Англії і Француз покинули роботу ще вчера і зістали докінчувати самі Русини.

Побачивши темно жовту стирту робітники почали поцмокувати.

—От тут ще треба поборикатись, не-боже.

—За півтора дня не ви枉аємось, а мені хоч зараз іти до дому.

—За півтора?.. здивувався хтось з тих, що перший раз робили при машині, адже тут і на день не стане.

—Еге, ти не знаєш лену? Тут мусиш пінати по клапти, бо машина забивається. Таї не ввірвеш як снопи, тут треба з початку верствами котити. Ту за два дні щоби скінчiti.

—Е, за два скінчиться.

—Коби машина не поломилася і не треба молотити чотири.

—Нехай молотить ся. Мені так вже доло, що й ну...

Такі і подібні балашки чути було між усіма. Видно було, що робітники тяжкою працею, яка тревала пересічно 14 годин на добу, були змушені до краю. Колиби їм тепер сказати, що їх платню подвоють, коли хто з них линить ся ще на два місяці такої ж роботи, то невно охочих знайшло би ся не багато. Саме те, що другі робітники йдуть домів, будило в кожного якесь чутє, якесь незимовце бажане так і прилучитись до них і йти, куди они йдуть.

Молочене лену тревало цілих два дні, як зякі сподівались і скінчилось пізно.

пів до десятої вечером.

Через сих два дні губоко інтересувала робітників ся обставина, що старого фармера Слея не було. Єго син машиніст казав, що він поїхав до Сомерс і верне незадовго. Та се не заснокою цікавості робітників і захмарило їх осмалені сонцем твари. Кождому в грудях тъохжало, мов казало: „Ти віддав все; що міг, що мав, а тепер хто знає чи тобі дадуть“.

Всі думали сим одиноким питанем, а се було видно по тім, що деякі говорили лише про те, а другі внерто мовчали.

Вечера послідної днини була понура, мовчазна. Ніхто й словом не відозвав ся до другого. Ніхто не казав собі налити другого горняті чаю, як се бувало завсігди.

По вечері, коли послідній вийшов машиніст, щоби іхати до свого дому, єго обстунили робітники і почали домагатись обрахунку.

—Сеж пізно, ось вже однайцята відказав той, я мушу до дому їхати. Зрештою я без батька не можу; він господар. Він має книжку, де записані ваші дні.. Ви тепер радше висніть ся. **Good night.**

—Деж батько? коли прийде? питали єго робітники заступаючи дорогу.

—Він в Сомерс і приїде завтра, Good night!

І він всівши на богу і сказавши ще раз good night, поторохкотів і за хвилю зник в безкінечній пітьмі ночі. Лише туркіт его коліс чути ще було через хвилю, та поволи і сей менишав, затихав, поки не загинув зовсім в глухім морі нічної тиші.

Мов приглушені вистрілом армати сходились робітники до гари. Се має бути послідня ніч їх перебування в сім місци, се ніч, яка зробить для них --- що? Чи щасте, чи лихो?..

Година була пізна, однак ніхто не за-бирав ся до сну. Почались обрахунки робочих днів неперенілтувані всякими при-пущеннями, болючими дотепами, та безнадій-ними висновками.

—Рахуй небоже, рахуй, а завтра вло-жиш рахунок в торбу і понесеш.

—А я казав: домагаймо ся тижневої платні. Прийде субота—нехай виплачує.

—Та хтож знов---

—Що, хто знов? Всі знали. А чому ні оден робітник не прийшов до него з минув-ших жнів?

—Ет, пождіть, побачимо завтра, то й будемо певно знали, а наперед журитись

це варта.

— То не наперед. Я вже знаю.

— А коли не заплатить, так що тоді? до дому, чи до адвоката?

— От ти вже й до адвоката. Ще пожди, може старого лин не видко.

— Він грошей не може довезти, тому забавивесь.

— Жартуй небоже, а як не заплатить, то й жарт не поможе. Добре жартувати з трішми в кешені.

— Як давно казав, що ту щось не невне, а ви байдуже. Тепер маєте.

— Таке було минувшого року коло Лембрику. Робили по тридцять днів, тай байдуже; він інженіцю сплав до шихліра, а як перейшов на друге місце, то наймав фіри і возвив інженіцю до елевейтора. Прийшло до плати; а він каже: „Но мони“, щей сьміє ся. Пішли до шихліра, а там порожно..

— Тідож тоді?

— Що?.. іропало. Наробили ся, та з тим і пійшли.

— Дурні були. Чи не могли скрутити ему голови собакі.

— Чекай скрутити завтра...

Петро з Эсайтісом сиділи і до загаль-

жої бесіди мініались не багато. Они говорили між собою.

— Вачини, казав Ісайтіс, слухаючи свою бесіду, сі погрози приводять мені на гадку Росю. Мені дивно, що тутешні власти дивлять ся байдуже на подібне.

— Оно здається, що байдужо. Они знають, що скорозанального матеріалу небагато. Они троять, они злостяяться, та струна їх чутя ослабить ся і они піддашуться всьому.

— Хибаж тут одно хвилеве чуте має місце? Тут є щось більше, я думаю.

— Більше... я це вірю. Прийшла хвиля, они піднялися на ноги, а перейшли, они знов поповзуть.

— Шож ти робивби, колиб справді не заплатив.

— Нині я незнаю, але колиб треба, тоді побачимо.

— Чи спробуєш роздути в пожар отсей огонь, що налахкоче.

— Ні. Они більше стратили б мене зникалих і пізнійших нарікалих на мене. Они поза своїми дрібничковими вигодами не бачать нічого більше... Се ѹна їх житя.

— Але їх кривдити не можна, хоч они такі.

—Се друга річ.. А як ти думаєш про все те?

Та Эсайтіс не дав кіновіди, бо его увагу звернув Дьордій, який ставши посеред гарн вимахував руками і говорив:

—Ог так перекрутів, закинув воловід на пию і поволік до корішми.

—Щож потім? запитало кілька голосьв.

І Дьордій розказав, як він справився з злодієм, що хотів вкрасти в его батька пару коней.

Робітники ще довго говорили журись, поки вреєті самою журбою змучившись, позасинляли. Оден Петро сидів довше всіх і думав. А коло него спав Эсайтіс, спав Філярет, а старий Дмитро час від часу бубонів щось через сон, жалібно і незрозуміло.

Слідуючий ранок був морозний гарний, чарівний, Пущистий іней повіростиав на стеблах пороскиданої соломи, на листках, на всюму що бачилось довкруги. Здавалось, що се починалось нове жите, що нові кристальні рослини зачали своє істновене минувшої ночи. Небо було погідне, голубе, прозоре.

Сонце ще не зійшло, а робітники ходили по подвір'ю, та чекали, поки покличуть на сніданок. Ім хотілось не їсти, але довідатись щобудь, побачити важку загадку розвязаною.

Кликати вийшла сама стара фармерка, товста, криклива жінка з немилим, заспаним лицем і прижмуреними очима.

При сніданку не було вже тої ввічливості ні з боку старої фармерки, ні з боку дочок, яка бувала давніше. Робітники поснідавши почали питати про господаря, та почули, що він десь поїхав і приїде може завтра, може, позавтра, а може ще пізнійше.

—Хто ж нам заплатить? — запитали скванко кілька голосів.

—Приїде чоловік, то заплатить, відповіла стара і вийшла, траснувши дверми до другої кімнати.

Була хвиля мовчанки, а там підійнявся гамір. Хтось з робітників відчинив двері, за якими була фармерка. Втім почув сядикий вереск:

—Чого ще вам треба?

—Ми не пійдемо, доки не дістанемо трохи, загомоніли робітники, ми хиба цармо працювали?

—Get out! крикнула теща фармерка і показала рукою на двері. Ви напали на мене, на жінку, поганці, а хиба я з вами годила ся? Хиба я знаю чи ви вже не побізирали грошей. Я нічого не знаю. А на обід не приходить, бо я не буду дома. Гудбай.

Загадка була майже розвязана. Робітники вийшовши на двір були з початку мов огорожени. Они дивились оден на одного немов не відноючи себе, немов боячись почути свій власний голос. За хвилю однак отямiliлись.

—Що ж робити? Вже знаємо на чим стоїмо, сказав оден звертаючись до гуртка, що стояв неповоротно перед порогом дому.

Розвязалається бесіда. Почали радитись щоби якнайбільше удастись до адвоката в Сомерс, поки справа не відтягнулась. Се була одна можлива, хоч дуже неспевна надія.

Всі почали збиратись. Складали що-хто мав, завязували клунки, виникували, позакидуваві річи.

Сонце піднялося високо понад землю, коли робітники порадивши і зібрались лагодились йти до Сомерс. Нараз

почувъ ся тупіт і з поза діска вийшло два візки з чотирма незнакомими Англійцями. З хати не виходив ніхто. Оден з приїзних, низький присадковатий чоловік подивився пильно на робітників і подав ся до хати. Другі ждали на нього.

Хто розумів краще англійську мову почав розпитувати приїзних хто они такі. Відповіль була, що они приїхали забрати, чи замикати шинклір, бо на фармі і на всім є богато довгів, а компанія не може дарувати свого.

— Так се були компанійні агенти з адвокатом, як представителем влади на переді.

— Аджеж містер Слей нам не заплатив, а ми робили по двайцят дев'ять днів. Щож нам робити? запитав Сидор.

Приїзджі цокрутили головами.

— Невжеж? Се погано. Дуже погано.

— Нам випадає хоч машину брати.

— Неможна, Джан. Машина не его, але компанійна.

— Продати фарму хіба..

Англійці засміялись.

— You are a smart fellow, John... Але се фарма пані Слей,

Зробили що треба. Приїзджі поїхали

розвивши ту дрібку надії, що близкотіла ще недавно.

Ось тут саме почалась відгравати та страшна дія великої драми, дія така жива, така яскрава, а надовсе така правдива, але про яку не знала публіка, про яку не думав ніхто крім тих, які мусіли виступати грачами в єному демонічному творови.

Довідавшись, як справа стойть і вважаючи майже ненotrібним і даремним йти до адвоката, дехто з робітників не жучи що буде даліше, добув з клунка фляшку, якої переглям не показував нікому і яку думав певно взяти до дому і почав ся частунок. Фляшок було три і їх передавали з рук до рук, та кількох відмовились піти збільшуючи тим порційлючих.

Люди, що заховувались доси назверх спокійно і хиба з їх бесіди, з дрожання губів, з дико близкучих очей можна було вичитати страшний гураган, що шалів в тих широких грудях, в грубих мускулах, тепер збожеволіли. Они ходили, верепцали, вимахували руками, погрожували дико.

Іван що до тенер заховував ся спокійнійше від всіх, вилізши на віз кричав:

— Ось так, так. Буду сидів тут до різдва, до великої, най годує... Я приведу

комі, був, подіною не злу, здавалось. За пораду він не брав нічого і винагородив все гаразд, сказав.

—Що Слей ошуст, про се я знаю цілих десять років. Він не має нічого, з него нічого взяти. І в сьому ділі виходу я не бачу. Та на будуче я вам дам одну добру раду: Не вірте нікому. Даєте ви, кажіть, нехай вам сейчас дають. Домагайтесь коли не лені, то бодай тижневої платні. Пам'ятайте, що людей як Слея, сна сьвіті багато.

Се було все, що сказав адвокат. Дальше не липалось нічого, як забиратись домів, нести свої рідин і своїм знакомим ту гірку чану, якої ще не вийшло додна.

Війновши з адвокатської канцелярії звій приставули громадкою, щоби важдавши одні на одних, забратись в дорогу.

Минула хвиля, всі були готові, не прийшан лише Петро, єсайліс і Філярет. І громадка ждала ще хвилю і ще, а тамтих не було. Довніє ждати було годі і всі рушили дивуючись, та оглядаючись.

А дальше? Одна дія вістала скінчена і ми прощаючи наших знакомих, положили заслону на ту частину три, яка не належить до нашої сцени. Ми глянемо ще раз

тут, де ветується нові актори в нових ролях, освітленю, серед відмінних декорацій.

Минув один тиждень від часу, як ми поспільні раз бачили наших знакомих в Сомерсі.

Була темна, зимна бурлива ніч. Темно сірі хмарці висіли над землею і рідкі зимні кронаті може поспільного донду надали кріз пітьму на землю.

І коли ми відважились піти дорогою, на якій ми здибали перших наших двох знакомих, ми здибали б тепер трьох людей, що мовчки, окутані темрявою, постунали. Лише рідко виривалось якесь слово з уст подорожників.

—Зимний донд, як кронаті поту вмираючого человіда.

Іноді вчувалось,

—Странна ніч. Мабуть на рано виаде сніг.

—Да, ужасно, грязь катая.

—Холодно і зимно.

Порівнявши з пустою хатою, що стояла оподалік від дороги, сі три люди, чи тіни подалісь туди і зникли в пустім, темнім будинку. А вітер змагався і свист-

тів сумно розносячи нудоту по нічнім, темнім, холоднім сьвіті.

Люди, що скрились в пустії хаті, були не хто інший як Петро, Эсайтіс і Філіярет. Та яке діло їм в сїй хаті, без съвітла, без людської обстанови? Отже прислухайтесь.

—Товариші, почав перший Петро, коли всі примостились в затишному місці, я взяв вас сюда, щоби поговорити з вами о дуже важній справі.

Він пристанув мов задихавшись, але ніхто з товаришів не перервав ся тиші. За хвилю говорив Петро дальше.

—Други мої. Я запровадив вас сюда, де нашої бесіди не підслухає нівно ніяка жива людина. Я хочу забиратись до великого діла і мені треба съвідків, щоби моя праця не пійшла на марне. Я скажу коротко, що я хочу піметитись на Слею, хочу запалити его хату і знищити всю его родину. Спечи всіх крім него. За сих кілька днів я всого розвідавсь. Що ви на се?

Доперва за хвилю почулась відповідь Эсайтіса.

—Значить ти хочеш погубити невинних людей, дітий, які не повинні бути одічальні за вчинки батьків.

—Я се знаю. Тільки ж я не знаю, що розуміти під невинністю. Они нікому незаподіяли лиха, але сви не зробили нікому добра. За ними ніяких заслуг. Они вміють йти, вміють сиди — чи отсе невинність? Адже ж тоді рослина єве невинніша. Камінь невинний. Але годі назвати невинними вовченият, яких зъвірська вдача донерва в своїм розвитку.

—Всеж ти роблячи злочин не поліпшиши справи.

—Може. Мені однак здається що противно. Чи ти думаєш що суспільність боїться злочину? Ні! Она боїться лише, що би она не стала его жертвою, але їй байдуже, коли она его робить.

—Та чи з сего буде яка користь?

—Буде хоч і не для мене, може... Лише такими велитенськими злочинами можна суспільність змусити призупинитися над тим, що она робить. Ми съміємесь з мурином, що казав, що добре є те, що він в друго візьме, а зле, коли хто в него. А тут хиба інакше? Ри ведумайте. Прієдтрома місяцями контрактор утік забравши чимало людської праці; сеъ тепер гений винафок і державні сторожі правда не хотуть бачити сего. Не поспішають поліції

понукувати, зовсім нічого. Та чи знаєте чому? Тому, що їм самим, не грозить небезпека від того контрактора. Они думають: „Ти рабуй, коли зібаний дурнів, та до нас ти й не заберайся. Нам ти не страшний.“ В другім місці забудь я чоловіка, та они всі підіймають ся, бо думають: „Ex, тут уже й небезпечно. Він здібавши й нас в темнім куті, не заважається ся вбити. Та ви скажіть, чим таке рабоване менший злочин, як убійство? — Він скажете: Контрактор міг стратити, міг і фармер правда, але все ж мої праця збільшила суму суспільного майна. Мослю працею все таки хтось користує ся, чому ж мені немати часті того, що я придбав? Та я певний, що нехайби суспільноти загрозив хтось, так мої робота сейчас знайде собі ся.

—Братя, я не задумав особистої пімести; я не бажаю нічої смерті. Але я мути. Коли я мушу жити між людьми з вовчиною натурою, тоді не жаль вбивати таких людей, як нежаль їм мене мучити. Се не люди, се павітъ не звірі. Се радище величезні жінки повні брудних, звірятчих пристрастий. Они з своїми невинними вміють лаштюти, не дбаючи якою ціною они здобули свою жижу. А ми сліді одушевляємо ся

їх вовчою невинністю.

— Вірте мені, се не особиста вімста, се робота за всіх і для всіх. Нас примулюють ставити ціну свого життя як ставку в їх грі і коли ми програємо, они звуть се злочином, що не хочесь тратити свого, тоді они наїхими судіямъ, колиже ми програємо, і програємо лише тому, що ми чесні, тому, що они хитріші, тоді нема для нас справедливого суду. Чому ж нам не сказати: „хочете грі, так маєте; способів у вас пожичати не стало“! І отсє будуть маги гру ще сеї ночі...

Вітер щораз змагався і кроїд дощу ставали грубіші і на дворі потемніло ще страшніше. І під такт сеї вічної музики надали Петрові слова страшним стогоном, великою скаргою на злочини Чоловіка. Однак їх не чула суспільність, яка окутавшихся в теплі завитя, спала спокійно.

Петро говорив даліше.

— Я не хочу, щоби мій вчинок пропав загадочно і забув ся по тижневи. Ви знаєте чому я се роблю, ви знаєте мене. Отже роздувайте сей огонь, що я хочу запалити;

він перечистить усе. Терпінем зла не направимо.

—Однакож я боюсь, що ти пожалуєш опісля свого кроку, сказав Эсайтіс.

— Пожалую? Чого? Чи того, що згинули люди, яких ти звеш невинними і які в самій річці є нікчемними дармойдами тепер, а злочинцями на колись? Чи думаєш, що пожалую, дошавши в руки властій?

—І одно і друге можливе.

—Че сподіюсь! Найперше що таких невинних я знайду всюда, навіть кращих, друге що попавши в руки, я не пожалую свого житя. Вмираючи я буду знати, що я досягнув своєї цілі, що я досягнув серця сих кровожадних істот, а важніше, що поправив справу життя. Попувши таке скаменесь не оден Слей і не оден робітник призадумається. Добріж і честні люди не стратять тут нічого.

Петро зупинився і здавалось, що в грудях у него від довгої бесіди не стало віддиху. А вітер усе сильніше, усе зліснійше завивав на дворі.

Щож ти думаєш робити виконавції свій намір?

—Що?.. буду грав до кінця. Хто знає, може врешті буде моя виграна!

— Та чи ти один поправиш таке велике лихо? почув ся голос Філярета.

— Отсе й лиxo, що я один. Навіть сї кривdжені не спосібні станути поруч мене. Они не розуміють мене і готові нередчасно коли не своїм безглуздим, съвятим страхом, то певно своєю глупотою мене зрадити. І їх називають також невинними, а я вважаю їх людьми без ціни і вартості. Зваживши їх на вазі, то хто знає, чидалеко они відійшли від тих, що їх кривdята. Мабуть дуже мало. Ціну вжитю мають лише робітники житя, а невинні не роблять нічого і не можуть мати ціни. І вся наша суспільність з гори до долу однакова. Всіх без розбору треба вкинути в хотел, перетопити, відкинути невинне шумсвине і тоді може вийшлоби щось краще. А про се до тепер ніхто й не думає. А поза ту нікчемну невинність ховаєсь уся погань суспільства.. .

І ще довго говорив Петро і говорили товариші, радились, поки врешті поправили й поцілувавшиcь, та пожелавши собі щасливого здібання ся, розійшлися.

Куда пійшли де онинили ся, не знов і не бачив ніхто крім грізної, темної ночі.

Около другої години вночі високий
огняний стовп піднівся до неба і розляг-
ся широкою луною по хмарі. Через час
він розрісся, поширишав і освітив широ-
ко цілу околицю.

А ранком дали знати до Сомере, що
все обійтє Слея згоріло. Згоріти мала та-
кож его жінка, нежонатий син і троє дів-
чат. Дві з них були саме на віданю.

Розказували також, що пані Слей ви-
бігла була на двір ціла в полумінні, бігала
по подвір'ю, поки не виала мертві на зем-
лю. Згоріла машина, згорів шинхлір, лише
стайня з кіньми лишілась.

Як занялось, в якій часі ніхто не міг
сказать. Наймит, що ночував в стайні, от-
повідав, що коли прокинувся, ціла хата
була в полумінні, а пані Слей бігала по
подвір'ю, вся палаюча як смолоскин.

До ранку з хати не зісталось ні тріс-
ки, все спопеліло.

Говорили також, що огонь був підло-
жений з пімсти, але чи свою справу заня-
лась поліція не знати.

Того ранку, коли все доторгалися сстан-
ки обійтєя упав перший сніг.

Незадовго часописи описували жалібни-

ми красками цілу подію додаючи, що Слей, який виїхав був за орудками, довідавшись про все, з розшуки новісився.

Се була послідна згадка що вязалась з цілою подією.

Супер ГУ

ЧИТАЙТЕ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді,
Український Голос коштує на рік 2 долари
разом з книжочками вартості 1 долара, які
кождий передплатник дістане **даром**.

Український Голос подає найбільше вістий
з російської і австрійської України, допи-
сий з життя Українців в Канаді і ріжних
вістий з Канади.

В Українському Голосі знайдете много на-
укових статей, оповідань, смішного і
ріжної всячини.

Запренумерувавши собі Український Голос,
будете мали в нім найліпшого приятеля, з
яким ніколи не розстанетесь
Предплачуйте отже Український Голос і за-
охочуйте других до передплати сеї часопи-
сі. Нехай не буде ані одної української ха-
ти в Канаді, в котрій не знаходив би ся
Український Голос!

Передплату посыайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

BOX 3626,

WINNIPEG, MAN.

Льюкаль редакції і адміністрації містить ся на
212-214 DUFFERIN AVE., WINNIPEG.